

I.

1. Roku 1922 prošla snad všemi našimi novinami, jimž události v písemnictví nejsou lhostejné, zpráva, že tehdejší tajemník francouzské legace v Praze Jean Pozzi prokázal o pobytě proslulé spisovatelky George Sandové v Čechách, jak jej zaznamenávali někteří naši literární historikové, že je pouhou legendou; Sandová prý nikdy v Čechách nebyla.

A to oznamovaly jednak na podkladě jeho přednášky v „Club français de Prague“, jednak článku v řadě výkladů „Les Français à Prague“, *George Sand* (RFP. I. 1922, 89—97). Ve své zdvořilosti a ochotě, s jakou vycházíme rádi vstříc cizincům u nás prodlévajícím, neptaly se, právem-li tak autor tvrdí proti ustálenému domnění, nepoohlédly se po tom, proč naši literární historikové drželi opačné mínění, lehece uvěřily.

A přece p. Pozzi přistoupil k tematě jenom jako obratný a bystrý causeur. Neboť jinak, jestliže se toliko domníval, že pobyt Sandové v Čechách je jen „pověstí“ (89), nutně by byl pátral po svědectvích dalších, čehož on neučinil, spokojiv se toliko projevem Sandové samé z jejího listu ze 14. února 1865 (96), nejmenovav ani toho, který jej první našel a otiskl, Jeronýma Holečka (ČMFL. III. 1913, 413), ba on si také ani nedal nejnutnější práci, kriticky prozkoumati hodnotu těch svědectví, o nichž věděl, totiž písemných záznamů Sandové a Světlé, ani jich prostě nekonfrontoval.

Přijal totiž bezpodmínečně jako jasnou pravdu to, co měl za formální prohlášení slavné skladatelky románů. Ale jako diplomat zajisté si byl dobře vědom, že hlavně v diplomacii také skutečné formální prohlášení přijímává se za pravdu často jenom a výhradně vnějškově ze společenské zdvořilosti, avšak tím bedlivěji a opatrněji se kontroluje četnými skutečnostmi, nespornými fakty, kde mohou

být bezpečným svědectvím, a všemi možnými poznáními, která jsou schopna vyjasnit pravdu!

Podivno je i to: Kdo nebyli současnými pamětníky, jako Mme Pailleron, nebo Mme Lauth, a jsou druhy přirozeně zaujati a hledí ochraňovat romantického života Sandové, jak právě také prokázal R. Doumic svou knihou (George Sand. 1909), nebo mínění L. Legera, jenž se přece daleko později jal všimnout si Slovanstva, jda až do r. 1863 za jinými cíli, jsou p. Pozzimu vždy věrohodnější než to, co přinášejí svědci naši, na př. dcera Riegrova, pí. Libuše Bráfová, která mu jasně píše, že její otec mluvil o pobytu francouzské spisovatelky u nás jako o věci bezpečné (95); a to byl přece velmi pozorný současník doby, kdy mohla Sandová do Čech zavítat.

P. Pozzi si nepočíná dost kriticky; také zbytečně prohlašuje líčení Světlé za „jediný přesný pramen o cestě“ Sandové do Čech (96) a obrací se s výtkou k našemu dějepisectví literárnímu, jako by tuto „legendu“ šířilo za „bezpečný fakt“ i do školských učebnic (93). Ale nenacházím nic takového ani v učebnici A. Pražáka (Rukověť dějin české literatury. 1912. 68, 116 a n.), ani T. Glose (Rukověť jazyka českého. 1919? 147, 167 a n.). Z knih, které vyšly po r. 1913, jen „Přehledné dějiny literatury české“ A. Nováka ve svém třetím vydání (1922, 309) opakují arci v poznámce to, co měly v prvním a druhém (1910, 1913), protože přehledné dějiny vždy mohou jen spíše zaznamenávat výsledky zkoumání, nikoli přezkoumávat drobná fakta. A nejnověji F. Chudoba (A Short Survey of Czech Literature. 1924, 119—20) toliko praví, že Světlá psala pod vlivem „francouzské spisovatelky George Sand, která byla v Čechách velmi známa za mládí K. Světlé“. Ba někteří, jež Pozzi mylně jmenuje (93, 94), neměli důvodu o věci pochybovati, neboť jejich knihy nebo články vyšly před r. 1913 (L. Čech, J. Máchal).

2. Pro poučení naší veřejnosti, která by se už měla zhostit svého exotismu, na obranu naší literární historie, která přece nesoudí povrchně, jak chtěl světu namluvit p. Pozzi, a ovšem i v zájmu kritického a metodického prozkoumání tohoto drobného problému literárního, nikoli však pro polemiku s článkem francouzského diplomata, odhodlal jsem se probrati otázku pobytu Sandové v Čechách,

nevyčerpávaje arci tematu (k němuž se jistě ještě historie vrátí), neboť mohu užít jen kusého materiálu.

Stat p. Pozziho totiž nereklamuje nijak vědecké odpovědi, ani svou vnitřní hodnotou, ani svými závěry, které autor stejně odvážně jako opatrně formuluje tak: „Nous pouvons donc conclure 1° que toute référence à une visite de G. Sand à Prague avant 1843 est inexacte; 2° que la possibilité de son voyage entre cette date et celle de la lettre... n'est guère vraisemblable — car, comment, dans ce message à Madame Podlipská, n'y ferait-elle pas quelque allusion, même voilée? — et 3° que la venue mystérieuse en Bohême de la vieille dame de Nohant, après 1865, qui ne serait plus, il est vrai, en contradiction avec les termes de cette lettre, paraît alors, pour mille raisons, difficilement croyable“ (96/7). Je-li třetí věta samozřejmě správná, vždyť také nikdy nikdo ničeho proti ní mříčícího nevyřkl, souhlasím-li s druhou, ač ji vzápětí autor opírá argumentem, který je příliš slabý ve své prostoduchosti, musím spolu vyznati, že marně hledám v celé stati p. Pozziho i jen stín historického důkazu, jenž by jej opravňoval k vyslovení první jeho proposice (96).

A přece právě tyto závěry málem by byly došly akademické sankce. Stěží však lze za ni míti poznámku A. Krause (Husitství v literatuře, zejména německé. Rozpravy české akademie věd a umění, č. 58. 1924. 113), který bez jakýchkoli pochybností, k nimž tu vybízí tolik momentů, souhlasí s Pozzim a diví se, že ten list Sandové dávno nestačil učiniti „konec tradici o pobytě G. Sandové v Praze, o jejich výletech s drem Čejkou, na nichž prý (jak zaznamenala Karolina Světlá ve svých vzpomínkách) hledala doklady a prameny pro své romány“; toho se však nikde nedočteme v knize K. Světlé „Z literárního soukromí“ (1904. 90—93), kteroužto zprávu sám J. Pozzi nepřesně cituje (str. 94—102, vyd.?) a také nedostatečně oceňuje, za celý rozbor (94) její maje kritickou námitku, již obdobnou dávno nadhodil jako kritickou poznámku A. Novák (Literatura česká 19. stol. III. 2. 1907. 31); výmluvná mnohost u Světlé budí jeho podezření. Nemohla se proto ve věci zakládat na realitě? Měl právo kritik proto tak lehce zavrhnouti vše?

3. Jak vzniklo tedy mínění o pobytě Sandové v Čechách a které jsou o tom zprávy a jakou mají hodnotu?

Karolina Světlá jala se nejprve časopisecky uveřejňovatí své spisovatelské vzpomínky a v nich také líčila svoji návštěvu s Němcovou u dra J. Čejky (Ženské listy 1880. 146/7). Když je vydala i v knize (Z literárního soukromí. Ženská bibliotéka. 1897 a v S. S. XXX. 1904. m. u.), došly větší pozornosti. Tu připadlo r. 1906 jubileum Čejkovo, prof. J. Máchal o něm mluvil v rodných jeho Rokycanech a v úvodě své řeči (Josef Čejka. Publ. musea v R. 1. 1906. 3/4) vzpomínaje Sandové a jejich českých románů, paměti Světlé prostě parafrasuje, šířeji jen vykládá spisovatelčinu zprávu, že svobodomyšlný lékař pražský mohl býti velké spisovatelece průvodcem „téměř na zapřenou“ (Světlá 91). Ani jeden ani druhý z nich neudává rok, kdy by byla Sandová v Čechách bývala. Světlá také nic nepraví o cíli její cesty nebo příčině, proč se Sandová vydala do Prahy; prostě připomíná, že byla do Prahy doporučena jinam, ale že ji provázal Čejka, ten že se tak stal tlumočnickem mezi ní a českým národem a výsledkem toho prý dva známé její romány „Consuelo“ a „Hraběnka z Rudolstadtu“ (91). Máchal z toho právem usoudil, že „chtíc se zevrubněji seznámiti s českou historií, vybrala se do Prahy.“ (3). V „Literatuře české 19. stol.“ však už A. Novák praví: „Když George Sandová r. 1845¹ navštívila Čechy, studujíc tu časovou i místní scenerii svých románů . . . , byl jí zde Čejka průvodcem“ (ib. III. 2. 31). A Kraus mluví pak docela o jejich „výletech s drem Čejkou“ (m. u. 113). Tak se literární legenda vzdálila poněkud pramene.

II.

1. Ale všimněme si dříve projevů samé spisovatelky francouzské o její znalosti Čech z vlastního zření!

Předně je to onen dopis poslaný z Palaiseau dne 14. února 1865 Žofii Podlipské, sestře Karoliny Světlé, patrně do Prahy. Sandová v něm nejprve děkuje, jak zřejmo dále z textu, za zasilku, nepochybně krásně vázaný exemplář českého překladu² „Consuely“,

¹ Jak došel tohoto data, je mi neznámo; datum je nemožné, starší z románů, „Consuelo“, počal vycházeti r. 1842.

² Vyšel r. 1865 u Kobra s věnováním J. Vočadlovi a předmlouvou datovanou 18. října 1863.